

Josip Lepoš,
Halaši Sabolč

Univerzitet u Novom Sadu, Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku, Subotica

JEDNAKE ŠANSE U FIZIČKOM VASPITANJU

Uvod

Fizička aktivnost je jedan od najbitnijih uslova zdravog odrastanja i razvoja dece a počinje neposredno posle rođenja u vidu vežbi stimulacije. Posledice rizičnih porođaja mogu biti razne povrede mekih i koštanih tkiva kod novorođenčeta (pareza pl. brachialis, fraktura klavikule, tortikolis, poremećaj tonusa celokupne muskulature ili samo njenog dela i sl). Zahvaljujući velikoj plastičnosti CNS-a vežbe stimulacije u prvim mesecima života mogu korigovati patološke obrasce kretanja, smanjen ili povećan tonus muskulature, prevenirati kontrakture kod nekih kongenitalnih deformiteta ili posledice preloma ekstremiteta. Vežbe stimulacije izvodi fizioterapeut koji obučava majku da i ona vežba sa detetom da bi što pre došlo do korekcije ili ako je potrebno duže izvoditi vežbe. U zavisnosti od patologije, kod nekog deteta se pomaci vide posle prvih vežbi, dok je kod neke dece potrebno višemesečno vežbanje, nekad višegodišnje a ponekad i doživotno kao kod cerebralne paralize. U savetovališu pri dečijem dispanzeru roditeljima se nude saveti o pravilnoj ishrani i nezi odojčeta kao jedan od bitnih faktora zdravlja kod ovog kritičnog uzrasta. U prvim mesecima a najkasnije u šestom mesecu života kontroliše se krvna slika odojčeta kao prevencija anemije. Loša i nekvalitetna ishrana trudnice dovodi do anemije trudnice, što će najverovatnije imati posledice u vidu pojave anemije i kod novorođenčeta. Hipotrofično, anemično odojče u većem je riziku da češće oboljeva od akutnih respiratornih infekcija. Merenjem telesne težine, telesne dužine, obima glave, obima grudnog koša, debljine kožnih nabora prati se da li ima odstupanja u rastu i razvoju odojčeta. Urednim psihomotornim razvojem u prvoj godini života uspravljanjem uz oslonac, prohodavanjem, počinju prve fizičke aktivnosti malog deteta. Kako dete sve sigurnije prohodava intenzivnije su i fizičke aktivnosti malog deteta, kao što su šetnje i prve igre vezane za pokret, igre loptom, igračkama sa poveskom, igre skrivalice. Kod neke dece prohodavanjem se uočavaju diskretni problemi koji se koriguju vežbama, ortopedskim ulošcima, korektivnim cipelama. U predškolskim ustanovama deca stižu nove higijenske navike, nova znanja, vaspitanje, socijalizuju se, osamostaljuju se ali se i bave u značajnoj meri fizičkim aktivnostima koje poboljšavaju i održavaju dobro zdravlje. Nažalost, nemaju sva mesta dečije vrtiće ili je manji kapacitet u odnosu na broj dece na određenoj teritoriji, te su deca mnogostruko uskraćena. Pohađanje predškolske ustanove je dobra priprema dece za praćenje nastave u školama. Deca koja pohađaju vrtiće imaju organizovanu fizičku aktivnost svakodnevno ujutru oko petnaest do trideset minuta u vidu lakih vežbi. Postoje i usmerene aktivnosti koje se odvijaju po starosnim grupama. Najmlađi uzrast ima fizičke aktivnosti jedanput nedeljno, srednja starosna grupa ima dva puta nedeljno od drugog polugodišta a starija i najstarija grupa ima tri

puta nedeljno fizičke aktivnosti. Vežbaju se mišići po grupama od glave prema stopalu, po 15 minuta u vidu raznih igara, često uz muzičku pratnju. Sprovodi se i rekreativna nastava u prirodi u trajanju od 7 do 10 dana odlaskom van grada, leti kada se upražnjavaju plivanje, trčanje po pesku, igre loptom, i zimi, grudvanje, sankanje, klizanje, skijanje, vožnja kliskom, pravljenje Sneška, šetanje po snegu, trčanje. Odlaskom dece van grada pored fizičkih aktivnosti značajana je klimatska promena naročito iz industrijski zagađenih gradova, kao faktor zdravlja na ovom uzrastu. Deca se vraćaju osvežena, oporavljena, sa poboljšanom krvnom slikom, u boljoj kondiciji, spremnija za fizičke napore i nastupajuće infekcije. U ustanovama se sprovede specijalne aktivnosti prema uzrastu kao što su ige loptom, pravljenje poligona, penjanje uz merdevine, uz užu, zatim tradicionalne igre kao što su bacanje kamena sa ramena, skakanje preko konopca i sl. Slobodne aktivnosti se izvode u zavisnosti od vremenskih prilika kao što su šetnje parkom, igre na otvorenom prostoru, u pesku, na toboganu itd. I u toku kognitivnih, sazajnih aktivnosti kao što su crtanje, rezanje, lepljenje po panoima, vežba se fina i gruba motorika ruku kod dece. Negovanjem fizičkih aktivnosti na najranijem uzrastu održava se dobra kondicija i dobro zdravlje mladog naraštaja koja se nastavlja nastavom fizičkog vaspitanja u školskom uzrastu tri puta nedeljno. Upoznavanjem i sa mogućnošću da upražnjavaju razne sportske discipline, kod dece se stvara afinitet prema odgovarajućoj sportskoj disciplini a to je put da se opredele za aktivno bavljenje sportom.

Kriterijumi za polazak u školu

Dva su bitna kriterijuma za polazak u školu:

1. Hronološka dob

Sva deca koja navršavaju šest godina u razdoblju od 1. jula tekuće godine do 31. marta naredne godine školski su obveznici. Kriterij se zasniva na pretpostavci da su sva deca tog uzrasta u fizičkom i psihičkom razvoju dostigla takav nivo da mogu zadovoljiti zahteve škole.

2. Psihofizička zrelost za školu

Hronološka dob, kao jedini kriterij uspešnog starta đaka-prvaka, pokazao se nedovoljno pouzdanim. Pored razvijenih intelektualnih sposobnosti: pamćenja, rezonovanja i koncentracije, potrebno je posedovati neke veštine i znanja, a takođe i određeni stepen socio-emocionalne zrelosti.

Definisanje pojma zrelosti za školu, odnosno spremnosti djeteta za polazak u školu, vrlo je složeno. Zrelost za školu pretpostavlja optimalan stepen razvijenosti različitih fizičkih i psihičkih funkcija deteta koje će mu omogućiti uspešno savladavanje propisanog nastavnog plana i programa.

Fizička aktivnost ima nesumnjivo veliki značaj u razvoju svakog deteta, kako fizički tako i psihički, zdravstveni, intelektualni, obrazovni, vaspitni i svaki drugi razvoj. Nesumnjivi pokazatelj za ovu tvrdnju jeste i postojanje obaveznog predmeta u osnovnim i srednjim školama pod nazivom "Fizičko i zdravstveno vaspitanje". Ako pobliže pogledamo svaku od ove tri reči u nazivu predmeta i detaljno proanaliziramo, shvatićemo nesumnjivi značaj ove vrste i načina vaspitanja dece i mladih ljudi.

Ranija istraživanja

Procene telesnog statusa predškolske dece najčešće obuhvataju analize telesne visine, telesne težine i srednji obim grudi, ali i neke druge antropometrijske mere. Međutim, za ovo istraživanje od većeg značaja je uzimanje u obzir masnoće u telu, što može bitno da utiče na motoričko ponašanje male dece. Zbog karakteristika uzorka ispitanika u ovom istraživanju, od posebnog su značaja radovi na uzorcima predškolske dece iz Novog Sada (npr. Gavrilović i sar., 1972; Božić-Krstić, Pavlica i Rakić 2000; Božić-Krstić, Savić i sar. 2000; Božić-Krstić, Rakić i Pavlica, 2003), ali i ostalih mesta u Vojvodini (npr. Đurić, 1997, Filipović, 2000).

Bala (2002a) je na uzorcima od 220 dečaka i 220 devojčica, uzrasta 4-7 godina, te primenom baterije od 7 motoričkih testova, analizirao razlike i sličnosti matrica interkorelacija i njihovih struktura raznim kriterijumima. Dobijeni rezultati su ukazali na postojanje generalnog motoričkog faktora koji je kvalitativno isti kod dečaka i devojčica predškolskog uzrasta, ali ne po svim primenjenim kriterijumima sprovedenih analiza. Neka ranija istraživanja su, takođe, ukazala da je motorički razvoj i motoričko ponašanje male dece generalnog karaktera (npr. Bala, 1981; Bala i Nićin, 1997; Nićin, Kalajdžić i Bala, 1997). S druge strane, postoje i istraživanja, naročito grupe autora u Sloveniji, koja ukazuju da postoji značajna diferencijacija motoričkih sposobnosti u motoričkom ponašanju dece već od treće, pa do sedme godine (Strel i Šturm, 1981; Rajtmajer i Proje, 1990; Videmšek i Cemič, 1991; Planinšec, 1995, Rajtmajer, 1997).

Hipoteza

Pretpostavili smo da postoji signifikantna razlika u ispoljavanju motoričkih sposobnosti (naročito u koordinaciji) između dece koja su se pokazala zreloom za polazak u školu i između dece koja nisu zrela za polazak u školu.

Metod rada

Istraživanje je izvršeno na uzorku od 157 dečaka i 107 devojčica, uzrasta od 4 do 6, prosečno decimálnih godina (tačna razlika između datuma merenja i testiranja i datuma rođenja deteta), koji je formiran iz populacije dece u predškolskim ustanovama u Kanjiži. Efektivni dece po uzrastima bili su sledeći: 4 godine - 36 dečaka i 29 devojčica, 5 godina - 54 dečaka i 36 devojčica, 6 godina - 67 dečaka i 42 devojčice. Merenja smo vršili uz pomoć istih saradnika uz prethodno upoznavanje istih sa zadacima merenja.

1. Fina koordinacija: nizanje 10 perli na žicu. Vrednovanje: vreme izvršenja zadatka izraženo u sekundama.

2. Statička ravnoteža: stajanje na jednoj nozi dok je druga noga naslonjena na koleno stajne noge, ruke su na potiljku. Vrednovanje: vreme izraženo u sekundama do gubljenja ravnoteže (spuštanje i druge noge na tlo).

3. Dinamička ravnoteža: na okrenutoj gimnastičkoj klupi hodanje tamo-nazad, sa prekoračenjem vrećice sa peskom koja se nalazi na sredini klupe. Vrednovanje: izvršavanje zadatka izraženo u sekundama.

4. **Kordinacija oči-ruka:** ubacivanje loptice u okvir švedskog sanduka sa 2 metra iz tri pokušaja. Vrednovanje: pogodak u okvir 2 boda, pogađanje ivice 1 bod, promašaj 0 boda.

Utvrđivanje razlika između varijabli urađeno je pomoću multivarijantne analize varijanse, a zatim i pomoću kanoničke diskriminacione analize (statistički paket SPSS, verzija 6.0), koja uzima u obzir korelativne veze svih analiziranih varijabli u celokupnom uzorku ispitanika. Sve analize sprovedene su u celokupnom uzorku dece, a zatim i u subuzorcima dečaka i devojčica od 4, 5 i 6 decimalnih godina.

Rezultati istraživanja

Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da su deca koja su proglašena kao zrela za polazak u školu postigla signifikantno bolje rezultate u testovima fine kordinacije, u održavanju dinamičke ravnoteže.

1. tabela Upoređivanje ukupnih rezultata dece koja su zrela za polazak u školu i koja nisu zrela za polazak u školu

	nisu zreli za polazak u školu = 48	zreli za polazak u školu= 216	promene
fina kordinacija	38,56 sec	35,39 sec	signifikantno *
statička ravnoteža	31,12 sec	36,55 sec	-
dinamička ravnoteža	18,20 sec	14,21 sec	signifikantno *
kordinacija oči-ruka	3,492 bodova	3,714 bodova	-

Ovo upoređivanje je urađeno i u odnosu na pol dece koja su učestvovala u istraživanju.

2. tabela Upoređivanje rezultata dečaka koji su zreli za polazak u školu i koji nisu zreli za polazak u školu

	nisu zreli za polazak u školu = 35	zreli za polazak u školu= 122	promene
fina kordinacija	40,89 sec	36,2 6 sec	signifikantno *
statička ravnoteža	22,85 sec	33,29 sec	tendencija +
dinamička ravnoteža	19,27 sec	14,27 sec	signifikantno *
kordinacija oči-ruka	3,972 bodova	3,954 bodova	-

Dečaci koji su se pokazali zreli za polazak u školu pretežno su bili bolji od dečaka koji nisu pokazali zrelost za polazak u školu u testovima fine kordinacije, statičke i dinamičke ravnoteže.

3. tabela Upoređivanje rezultata devojčica koje su zrele za polazak u školu i koje nisu zrele za polazak u školu

	nisu zrele za polazak u školu = 13	zrele su za polazak u školu= 94	promene
fina kordinacija	36,64 sec	35,80 sec	-
statička ravnoteža	39,22 sec	40,70 sec	-
dinamička ravnoteža	16,62 sec	14,49 sec	-
kordinacija oči-ruka	3,244 bodova	3,652 bodova	-

Devojčice zrele za polazak u školu bile su bolje od devojčica koje nisu zrele za polazak u školu pretežno na planu koncentracije. Postavljena hipoteza pokazala se tačnom jer smo potvrdili da se između dečaka i devojčica već u ovom dobu javljaju razlike na planu razvoja sposobnosti. Očito je da dečaci u okviru svojih slobodnih kretnih aktivnosti u većem obimu vrše snažnije, intenzivnije pokrete i sve to rade i duže nego devojčice. Sve to nije posledica bioloških uzroka nego je posledica društvenih shvatanja i upravo iz tih razlika dolazi do različitih stereotipa među polovima.

Zaključak

U sadašnjim uslovima života i rada školske omladine mnogi negativni faktori dolaze do izražaja (smanjena fizička aktivnost, statičko opterećenje organizma, neadekvatna ishrana,...). Očigledno da školsko fizičko vaspitanje danas nije u mogućnosti da ove posledice ukloni, već samo da ih delimično ublaži. Istraživanje ove problematike svakako ima adekvatan značaj i smisao u našem društvu, pogotovo, ako se uzme u obzir da svako buduće istraživanje ove i njemu slične problematike mora da pođe od onoga što se ranije desilo. Svako istraživanje mora da ima izvorište, a i odredište. Istraživanje će imati svoje vrednosti, odnosno biće značajno samo onda ako bude rezultiralo pozitivnom porukom za budućnost. Kreativni razvoj programa fizičkog vaspitanja, kao i dinamika nastave su urgentno potrebni, kao što je potrebno i to da ljudi iz struke, kao i rezultati mnogih istraživanja, budu konsultovani, a ne ignorisani kada se vodi rasprava o novim školskim nastavnim programima. Prilikom pristupanja bilo kakvom istraživanju veoma je teško unapred odrediti kakvu će i koliku teorijsku i praktičnu vrednost imati dobijeni rezultati. Naročito je teško sa sigurnošću predvideti kakvi će se rezultati dobiti kod longitudinalnih istraživanja, i pored najbolje planiranog eksperimenta.

Ovim istraživanjem želeli smo da skrenemo pažnju svih onih koji se bave problematikom fizičkog vaspitanja i sporta da pojedini vidovi fizičkog vežbanja, određene kretne aktivnosti u datom slučaju mogu postati sredstvo razvojne pedagogije. Kretne terapije igraju značajnu ulogu kod dece koja zbog zaostajanja u razvoju nisu spremna da se prilagode zahtevima škole prilikom polaska u prvi razred. Razvojem onih sposobnosti čija nedovoljna razvijenost predstavlja prepreku uspešnog šklovanja i uklapanja u društvo značajno se ističe značaj terapijskog vežbanja. Nesumnjivu

potrebu terapijskog vežbanja potkrepljuje podatak da svake godine na testiranjima u predškolskim ustanovama sve veći broj mališana bude okarakterisan kao nezreo za polazak u školu. Razlozi za takve dijagnoze su veoma složene. Zahvaljujući razvoju medicine sve više je pre vremena rođenih beba a mnoge dečje bolesti postale su izlečive. Kod dece od 3 do 10 godina 10-15% zahteva poseban tretman od strane pedagoga, psihologa i terapeuta. Upravo zbog toga je veoma važno uneti osnovna znanja iz kretne terapije u programe edukacije vaspitača, učitelja i pedagoga fizičkog vaspitanja.

Literatura

- Bala, G. (1981). *Struktura i razvoj morfoloških i motoričkih dimenzija dece SAP Vojvodine*. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
- Bala, G. (2002a). Strukturalne razlike motoričkih sposobnosti dečaka i devojčica u predškolskom uzrastu. *Pedagoška stvarnost*, 48, 9-10:744-752.
- Bala, G., Nićin, Đ. (1997). Motor behaviour of pre-school children under the influence of an unconventional sports educational model. In: *Proceedings of the III. International symposium Sport of the young*. Bled, Slovenia (pp. 64-69). Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Bala, G., Nićin, Đ., Popović, B. (1997). Gipkost kod predškolske dece - motorička, morfološka ili specifična dimenzija? *Saopštenje na 36. kongresu Antropološkog društva Jugoslavije sa međunarodnim učešćem*, Prokuplje.
- Božić-Krstić, V., Savić, M., Rakić, R. Pavlica, T. (2000). Osnovni telesni parametri dece od treće do desete godine u Novom Sadu posle agresije NATO. *Glasnik ADJ*, 35, 205-210.
- Božić-Krstić, V., Pavlica, T., Rakić, R. (2000). Telesni status dece predškolskog uzrasta u Novom Sadu. *Zbornik radova* 8
- Božić-Krstić, V., Rakić, N., Pavlica, T. (2003). Telesna visina i masa predškolske i mlađe školske dece u Novom Sadu. *Glasnik ADJ*, 38, 91-100.
- Gavrilović, Ž., Stajić, N., Božić, V. (1972). Neke antropometrijske karakteristike dece predškolskog uzrasta iz Novog Sada. *Zbornik za prirodne nauke Matica srpska*, sv. 42, 173-190.
- Gredelj, M., Metikoš, D., Hošek, A., Momirović, K. (1975). Model hijerarhijske strukture motoričkih sposobnosti. 1. Rezultati dobijeni primjenom jednog neoklasičnog postupka za procjenu latentnih dimenzija. *Kineziologija*, 5:7-81.
- Kurelić, N., Momirović, K., Stojanović, M., Šturm, J., Radojević, Đ., Viskić-Štalec, N. (1975). *Struktura i razvoj morfoloških i motoričkih dimenzija omladine*. Institut za naučna istraživanja Fakulteta za fizičko vaspitanje, Beograd.
- Nićin, Đ., Kalajdžić, J., Bala, G. (1997). Motion characteristics of female and male children of pre-school age. 5 *International congress on physical education and sport*. Komotini, Greece.
- Planinšec, J. (1995). *Relacije med nekaterimi motoričnimi in kognitivnimi sposobnostimi petletnih otrok*. Magistarski rad. Ljubljana: Fakulteta za šport.

- Rajtmajer, D. (1997). *Diagnostično-prognostična vloga norm nekaterih motoričnih sposobnosti pri mlajših otrocih*. UM, PeF, Maribor, 6-16, 20-25.
- Rajtmajer, D., Proje, S. (1990). Analiza zanesljivosti in factorska struktura kompozitnih testov za spremljanje in vrednotenje motoričnega razvoja predškolskih otrok. *Šport*, 38(1-2): 48-51.
- Strel, J., Šturm, J. (1981). *Zanesljivost in struktura nekaterih motoričnih sposobnosti in morfoloških značilnosti šest in pol letnih učencev in učenk*. Inštitut za kineziologijo, Ljubljana.
- Videmšek, M., Cemič, A. (1991). *Analiza in primerjava dveh različnih modelov obravnavanja motoričnih sposobnosti pet in pol letnih otrok*. Magistarski rad. Ljubljana: Fakulteta za šport.

EQUITY IN PHYSICAL EDUCATION

Equity in the education is a very complex concept; it has social, political and also economical relations. I would like to interpret this phenomenon, from the schools point of view. School maturity is the starting line of the lifelong learning. Successful learning process depends on many factors, for example it is very important that the children must be developed enough biologically, socially and psychologically by the time they start school. Our research was conducted with 5-6 years old children in kindergarten. It was assumed that the motor performance (mainly coordination abilities) of school maturity. I am not going to overlook the fact that the physical and mental development of the ways retrieve for gaps caused by lack of attention and responsibility of the home environment. Thus to handle them as factual information. A given skilful performance might as well be due to genetic factors, proper and stimulating environment or participation in any kind of sport activity or dance training or work-out classes.

Key-words: *equity in the education, school maturity, school start, development*